

Kutszegi Csaba

Drábik néni nyomot hagyott

A galériás az *Út sárga fákkal*-ban ezt mondja a festőné képeiről: „... nem tudja megmondani, miért hatnak, de hatnak.” Én Turbuly Lilla rövid novelláival vagyok így. De igyekszem rájönni a miétre...

A férfi az elbeszélésben „biztos benne, hogy ez a kiállítás esemény lesz, a művésznőnek (így mondta) pedig nemcsak lehetőség, de a tényleges kiugrás”. A festőné első önálló kiállítására készül, ráadásul egy divatos galériában. Joggal gondolhatnánk: ez a novella fő motívuma. De nem. A nő már évek óta erre várt, és most, röviddel a célbaérés előtt csak „feladatnak tűnt annyi más feladat mellett, semmi másnak”. Női sors aktuális férfivilágban? Lehet. Pláne, hogy az olvasó ekkor már tudhatja: az asszony otthon súlyos beteg férjét gondozza, a megbeszélésre a galériással is nehezen, végül a férj biztatására utazott el. Valahogy természetes neki, elfogadja (talán nem tudja megmondani, miért, de elfogadja), hogy most (is) a társ a fontosabb. Turbuly Lilla nőalakjai *Az Alaszkai-öböl* valamennyi történetében szinte kivétel nélkül nem lázadoznak a (még oly nehéz) sorsuk ellen, legfeljebb csöndben próbálják úgy intézni, hogy valami nyomot ők is hagyjanak. Ezek a nők, akár magasan kvalifikáltak, akár egyszerű asszonyok, kivétel nélkül bölcsék. Tudják, érzik, hogy a legfontosabb az életben a tartalmas emberi kapcsolat, és a legijesztőbb dolog az egyedül maradás, a magány.

Ez utóbb leírtakat biztosan nem fogja egy feminista mozgalom sem a zászlójára tűzni, éppen ezért gyorsan tisztázom: nem a mellett agitálok, hogy a nő csak a férfi után következhet, és ez így van jól. Csupán észrevételezek. A kötet írója is ezt teszi: nem foglal állást, nem von le tanulságot, nem heroizál, még csak nem is dicsér, általában nem mondja ki, inkább érezteti... Hogy mit? Ebben a kötetében leginkább a szeretett ember elvesztését, ami lehet szakítás következménye vagy hozzátartozó visszavonhatatlan eltávóztatása.

Az Alaszkai-öböl valamennyi novellája: történet. Ezzel egy lépéssel közelebb kerültünk a hatás titkának megfejtéséhez. Persze jó nagy közhely, hogy mindig is a történet az érdekes, de a rejtélyes emberi belső rejtjelezett feltárásának különböző divatirányzatai után tényleg mindig diadalmasan visszatér a prózába a történet, legfeljebb nem ugyanúgy, ahogy korábban volt jelen. Hanem például szerkesztett, önanalizáló vagy egyenesen önsajnáló szövegek alatt áramlik alig észrevehetően, avagy – ez jellemző Turbuly Lilla írói világára –: esetleg nem is odatartozónak tetsző dialógusok mögül kandikál ki, olvasóval incselkedve. Ilyen a kötetben *Az osztrák*.

Főleg színházi tárgyú írásokban szokták idézni Nyemirovics-Dancsenko Csehovról szóló meglátását, hogy ti. az író drámáiban folyamatosan érződik az emberi sorsok szöveg alatti áramlása (egyébként Csehov-szövegekkel kapcsolatban is sokan felvetik: nem tudni, miért hatnak, de, ugye, hatnak). Igazán színes *Az osztrák* két vitatkozó-okoskodó, ízes beszólásokkal is operáló falusiasszony-karaktere, de egy idő után az olvasó azt veszi észre, hogy egyre inkább (sőt,

később csakis) az eleinte szokványosnak tetsző osztrák házaspár sorsa az érdekes. Mert, bár ők alig „szerepelnek”, velük történik meg az, ami egyébként a legtöbb emberrel is megtörténik. De az ő történetüket csak távolról, áttételesen érzékeljük. Mondhatjuk úgy is, nem konkrét részleteiben, hanem a rögválóságtól elemelve, rálátással. A bujkáló, épphogy csak ki-kikandikáló történet a legtöbbször sokkal izgalmasabb, mint egy torkunkon teljes terjedelmében lenyomott, súlyos, bonyolult sztori.

Turbuly Lillának nemcsak a legfontosabb történetei, hanem elbeszéléseinek főhősei is általában háttérben maradnak. A *Fürdésnek* két szereplője van: az egyes szám első személyű mesélő és a másik személy, akit fürdetnek. Eszmeileg (és elbeszélés-technikailag is) mindketten a szó konkrét jelentésében is (fő)hősök, mégis mind a ketten háttérben maradnak. Az is csak fokozatosan, „épphogy”, néhány odavetett szóból derül ki, hogy az elbeszélő nő, az idősebb, fürdetett személy pedig férfi, a nő édesapja. Ebben a „történetírásban” sincs körmondatokban burjánzó barokkos indulat, hanem tárgyilagos hangulatú lejegyzés olvasható, nincs megfogalmazva a sejthető, közeli, elkerülhetetlen búcsú miatt érzett fájdalom. Semmi sincs kimondva, „csak” érződik a Minden. Arra sincs egyértelmű utalás, hogy vajon az író mennyire érintett személyesen a történetben, csak sejthető... Leginkább a *Boldog születésnapot!*-ből, amelynek a már a múltból visszaköszönő apafigurája nagyon hasonlít a *Fürdésére*.

Mindezekből levonható a következtetés, hogy ha Turbuly Lilla személyesen is benne van *Az Alaszakai-öböl* történeteiben (márpedig tudható, hogy benne van, értsd: vele megtörtént eseményeket is megírt a kötetben), hasonlóan a hőseihez magát sem akarja az előtérbe tolni. Mert prózájában az önmagáért beszélő, nem agyonmagyarázott történeté a főszerep, abban pedig a sorsukat elfogadással megélő embereké. A sors-elfogadáshoz kell egy adag – Pilinszky János szavait idézve – mozdulatlan elkötelezettség. Hogy pontosan, konkrétan mi iránt jó mozdulatlanul elköteleződni, ezt magam Pilinszky életművéből sem tudtam (még) kiolvasni. De sejtéseim vannak róla.

Annak ellenére, hogy Turbuly Lilla nem akarja előtérbe helyezni valóságos, avagy íróilag stilizált önmagát, mégsem mondható, hogy

rejtőzködne. Nagyon is ott van: a rá jellemző sajátos történet-megjelenítés és szereplőmozgatás révén biztosítja írásaiban a folyamatos jelenlétét. Ehhez az sem kell feltétlenül, hogy saját magával megesett történeteket írjon meg, rövid novelláin a nélkül is egyértelműen érezhető egyéni kéznyoma. A szövegeit jellemző irodalmi kézjeleket nem könnyű ám kitenni: hatni tudó történeteket megírni csak a legjobbak tudnak úgy, hogy nem csinnadrattás fordulatok, csilingelő nyelvi díszítések és/vagy alaktalan, deformált szövegfolyamok hozzák a hatást, hanem „csöndes” szavak, sallangmentes, tömör, célszerű (nyelvtanilag szabálykövető) megfogalmazás. Turbuly Lilla a *Boldog születésnapot!*-ban, amelyben az apjával közös lekvárbefőzésekre emlékszik, ezt írja magáról: „A dzsemfix korszak gyermeke vagyok: némi adalék ellenében a gyorsaságra szavazok az egész napos tűzhely mellett állás helyett.” Ez minden bizonnyal így van. De azt örömmel megállapíthatjuk: az író a dzsemfixből a szelfi korszakba át sem lépett.

Az említett írások mellett a kötet egyik legjobbjának a *Jégzajlást* tartom. A kórházba készülő özvegyasszony azt kéri a segítő szomszédasszonyától, hogy az életén át vezetett receptes füzetét is tegye bele a csomagjába. Nem főzni akar a kórházban, hanem a lányunokájának szánja. De a „barna füzetet” már nem tudja átadni, egyéb, megmaradt holmijával együtt visszakerül az üres lakásba, később a lányunokának nem kell. Az új lakó nem dobja szemétké, hanem az ott maradt könyvekkel együtt elviszi a város egyik könyvcserélő helyére. Igen, a barna füzet végül (néhány igazán nem várt csavar kíséretében) méltó kezekbe kerül. A receptekben rögzült régi világ eljut a mába és talán a jövőbe is. A novella végén – a kötetben egyedülálló módon – dőlőbetűs, zárójeles „utóirat” olvasható, amelyből kiderül, hogy megtörtént esemény ihlette az írást. A valóban talált receptes füzet a „felirata szerint Drábik Jánosné polgárdi lakos tulajdonában volt...”. Az ismeretlen Drábik néni így hagyott nyomot maga után. Sőt: Turbuly Lilla révén csöndben bekerült az irodalomtörténetbe.

Turbuly Lilla: *Az Alaszakai-öböl*, Prae Kiadó, 2020.